

Keller Péter: Gárdonyi szakrális humora

1 Elvi alapvetés

2016-ban sajnos nem tudott jelen lenni a konferencián Szalay Károly, a humor mindentudó szakembere, de előadását megküldte. Ebben a humor elméleti kérdéseivel is foglalkozott. Az ember veleszületett adottsága a komikum iránti érzék és annak kifejezési módja is. Ez a képesség értelmi, észbeli, összehasonlítani, disztingválni, különbséget tenni tudó, kritikai tevékenység. A dolgozat szerint a közgondolkodás általában humorosnak mond minden komikus, vagyis nevetető jelenséget, jóllehet a két fogalom nem egymás szinonimája. A humor minősített komikum. Az igazi humorban Szalay Károly szerint az együttérzés, a rokonszenv, a megbocsájtani tudás dominál. A *Titkosnapló Műfajok* fejezetében Dédapám ezt így fogalmazza: „A komikus mű értéke mindig problematikus. Csak az igen finom humor becses. Ha könnycseppel van megszentelve.”

2 Gárdonyi humora

Dédapám írásai a komikumra épülnek.

A Göre leveleken nevetünk. Mégsem csak azokra, hanem általánosságban mondja a *Titkosnapló Komikum, mint ellentézis* fejezetében: „Amelyik műben nincs mosolygás, olyan, mint a sótlan leves.” Joggal kereshetjük tehát a humort minden írásában.

Nem egyszerű a dolgunk, de a *Titkosnapló Irodalmi érték* fejezetében maga bíztat, hogy eredményre juthatunk: „Semmit ki ne mondj, amit az olvasó kitalálhat”.

Mire kell rájönnünk?!

A *Témabecslés* fejezet segít: „Az **eszmei** magvú történetkéik is halhatatlanok... De csak úgy, ha nagy a mögöttes villanás. Nem az **igazság** megismerése szerzi a **gyönyörködést**, hanem hogy a történeten át meglátjuk, felfedezzük. Elménk mintegy cigánykereket vet.” Minden Gárdonyi mű mögött kereshető tehát valami nagy villanás. Ez a villanás nem a megismerésben, hanem a felismerésben való gyönyörködés.

Gárdonyi humora az írások mögött rejlő halhatatlan igazságok felismerése által mosolyogtat.

Szalay Károly szerint a humor minősített komikum. Dédapám humora is. Hogy ezt jobban megvilágítsam, emlékeztetnék arra, hogy fogalomrendszerében az ember Isten-sugár, aki agyagedénybe van zárva, de Isten-sugárként képes magasabb-rendű üzenetek dekódolására is, azaz képes arra, hogy az igazság felismerésében gyönyörködjön. Másképpen szólva inkább mosolyogjon, mint nevéssen.

Első hallásra feszültséget, ellentmondást érzünk a szakralitás és a humor között. Ő is érezhette ezt. Bizonyosan nem véletlen, hogy a *Titkosnapló* már említett *Komikum, mint ellentézis*¹ fejezetben említ egy példát:

„Mérges szatíra volt a *Két notesz*. Csináltam belőle népmesétⁱⁱ.”

A történet az ördög és Szent Péter földi utazása. Keresik, kinek van több követője. Ki a sikeresebb a földön, az ördög, vagy Jézus. Érződik: a mese tele van ellentézissel: Szent Péter és az ördög, isteni és emberi/ördögi tanítás, megváltott és bűnben élő világ, és folytathatnánk. Ahogyan az várható, sokáig úgy néz ki, hogy az ördög a sikeresebb tanító. Aztán háború dúlt a földön vándorokra találnak, akiknek könny szökken a szemébe, amikor meglátnak egy csecsemőt meggyilkolt és vérbe

fagyott anyja testén. Péter örül, hogy talált Jézus-követő igaz embereket, de az ördög kineveti, mondván, ők nem igazak, nem Jézus-követők, mert mohamedánok. De Szent Péter nem enged, állítja keresztények. Az ördög nem érti, hogyan és mikor lettek azzá. Péter ördögöt megsemmisítő válasza: könnyeikkel keresztelte meg őket.

Ez a történet nem Göre levél. Nincs benne nevetető komikum. Van benne viszont humort megszentelő belső, lelki mosolyt fakasztó könnycsepp.

Felmerül az emberben a kérdés, miért éppen a *Titkosnapló Komikum, mint ellentétis*ⁱⁱⁱ fejezetében áll ez a példa.

Miért kellett szatírából népmesét írni?

Miért volt szükség arra, hogy ennek a történetnek a tanulságát mindenki értse?

Lehet, hogy nem pusztán a történet okán?!

Lehet. Sőt valószínű!

Tézisem: az író okán!

Gondoljunk az Ida regényére. Az extázis jelenetre. Amikor Csaba kutatja a művészet kulcsát, és megtalálja azt az extázisban. De nem abban az extázisban, amit a mű kifejez, hanem abban, ami a művet létesíti. „Azt a rezgést örökíti meg a művész. Mert annyira gyönyörködik a rezgésében, hogy marasztani akarja: holnapra is, holnaputánra is meglegyen, teljes életére meglegyen. (...) Ez az isteni legyen!”

És ez a Teremtés Könyvére emlékeztető LEGYEN^{iv} — azaz létrejőjön, meglegyen, megmaradjon, mindenkit gyönyörködtessen, tápláljon, mindenkinek világítson — alapján igazolható a tézis: **Gárdonyi egyedi és szinte utánozhatatlan humora, ami minden írás mögöttes története, könnycseppel keresztelő szakrális humor. Nem poén, hanem írói életérzés: az isteni gondviselésbe vetett belső öröm, melyet, ha felfedez az olvasó lelke Gárdonyihoz hasonló módon mosolyra fakad.**

Ravasz Református püspök megsejtette ezt. Bár humorról nem tesz említést, de az írói alapmagatartást teljes mértékben visszaigazolja, és azt is jelzi, hogy ebben a vonatkozásban Dédapám az első — sőt, talán az utolsó is:

„Ő az első magyar szépíró — állítja Ravasz László —, aki a hitét (...) beleviszi az irodalomba. Eddig csak azt siratták, (...) hogy a hit elveszett, (...) de senki nem örült annak, hogy van. Gárdonyi úgy örül neki, játszik vele, tapintja, beleheli, mint a szent sír zarándoka a húsvéti vigilián meggyújtott gyertyalángokat. Sok mindenben kételkedett, sok mindenből kiábrándult, de az, hogy Isten él, a Gyermek Jézus aranyvesszeje királyi pálca, amellyel sorsok, szívek felett parancsol, a Boldogasszony szent, égi szomorúságából meghallgatott imádságok nőnek, mint májusi esőből a gyöngyvirágok: mindez sohasem volt kétséges vagy homályos előtte.”¹

3 Szakrális humor a „nagyregényekben”

Gárdonyi úgynevezett „nagyregényei”: az *Egri csillagok* (1897–1901), *A láthatatlan ember* (1900–1902) és az *Isten rabjai* (1906–1908). Ezeket történelmi regényekként tartják számon. Általános értékeik: a kor bemutatása, a karakteralkotás, a hazafias mondanivaló. Dédapám maga is utal arra, hogy a regényeit valóban ilyen céllal írta. A *Titkosnapló Témabecslés* fejezetében mégsem különbözteti meg ezeket az írásait, hanem általánosságban mondja: „Leghatásosabb az olyan téma,

¹ RAVASZ László, *A láthatatlan ember*, in *Az egri remete*, Szerk: SIMON Lajos, Dante, Budapest, 1933.

amely mögött egy másik történet lappang, vagy valami olyan gondolat, amely a történet mögött világít.”

Felmerül a kérdés, lehetnek-e, vannak-e e történelmi regényei esetében háttér-történetek. A regények utóélete ugyanis azt bizonyítja, hogy ezek az „**eszmei** magvú történet(ek) ... halhatatlanok” De ha folytatjuk a már említett *Titkosnaplóból* származó idézetet, meglepődünk, hiszen épp az író mondja: „... De csak úgy, ha nagy a mögöttes villanás. Nem az **igazság** megismerése szerzi a **gyönyörködést**, hanem hogy a történeten át meglátjuk, felfedezzük. Elménk mintegy cigánykereket vet.”

A kérdés az, mi lehet az az igazság, aminek megismerése még nagyobb örömet okoz, mint a nemzetünk legnagyobbjaival való megismerkedés?! Másképp fogalmazva: **Igaz-e, hogy a történetek mögött olyan keresztény üzenetek rejlenek, melyeknek felfedezése lelkileg gyönyörködtetheti az olvasót?**

3.1 A Gyermekek Jézus aranyvesszeje királyi pálca, amellyel sorsok, szívek felett parancsol

A láthatatlan ember volt Dédapám legkedvesebb regénye. Saját élete története. De ennek az élettörténetnek azt hiszem mégsem ő a főszereplője, hanem a gondviselés, a Gyermekek Jézus aranyvesszeje, a királyi pálca, amellyel sorsok, szívek felett parancsol, mely a regényben két ember alakjában testesül meg: Priszkoszéban és Dsidisiában. Először Priszkosz menti meg Zétát a rabszolgaságból és vezeti be a tudományokba, majd Dsidisia és vezeti őt be az életbe.

Ha a regényt életrajzi regényként értelmezzük, akkor — Tordai Ányost segítségül hívva — rá kell jönnünk, hogy ebben a regényben Dédapám hálát ad a Gondviselésnek, hogy megtalálta újból a hitét és ez a rejtett vallomás boldog mosolyt fakaszt az érző olvasóban. Konstantinápoly megfelelhet Egernek. Ha idézzük Tordait, magunk előtt látjuk az Előszót megfogalmazó Zétát, akit Konstantinápolyban mindenki ismer, aki könyvtárosa a császárnak és barátja a jeles Priszkosznak, és eszünkbe jut a mögöttes üzenet Tordai szavaival: „Mit jelent Eger Gárdonyi életében? A megtérést és a megérést. A gondviselő Isten visszahívta a pogány főváros útvesztőiből a templomos régi fészekbe. (...) hogy magasra nőtt fája meg is lombosodjék, hogy semmivé törpült hite ismét az ég felé irányuljon. Mert ez történt Egerben. Ott a soktornyú város felett, a magányos csöndben Isten újra megérintette lelkét. Elszongította a fájó sebeket. Mellé telepítette megmaradt kis családját. Önzetlen, melegszívű embereket küldött hozzá jóbarátokul. És lassan-lassan erőssé fonódott a szál, mely egri azilumát az égboltozattal, az Istennel a másvilággal ezután már elszakíthatatlanul, összekötötte.”²

És ez a regény hálaadás a Gondviselésnek azért is, hogy meg tudott maradni hivatásában, az Úrnak szabadosa tudott maradni. Ha Szent Pál levelei alapján értelmezzük a regényt, akkor eszünkbe juthat az első korintusi levél: „Maradjon meg mindenki abban a hivatásban, amelyet kapott. Ha rabszolga vagy, s úgy nyertél hivatást, ne bánkódj miatta. Még ha szabaddá lehetnél is, maradj meg benne. Aki ugyanis mint rabszolga nyert hivatást az Úrban, az Úrnak szabadosa. Viszont, aki szabad emberként kapta a hivatást, Krisztus rabszolgája. Nagy váltságdíjat fizetett értetek, ne legyetek azért emberek rabszolgáivá. Maradjon meg tehát, testvérek, mindegyiktek abban a hivatásban az Isten előtt, amelyet kapott.” (1Kor 7, 20-24). Mert ebben a kis szakaszban persze benne van Zéta bűne is, a kísértés, hogy nem Isten, hanem ember rabszolgája akart lenni.

² Tordai Ányos, *Amit nem tudunk Gárdonyiról*, Különlenyomat a „Magyar Kultúra” 1935. évfolyamából

3.2 A Boldogasszony szent, égi szomorúságából meghallgatott imádságok nőnek

Lehet, hogy Ravasz László az Egri csillagokra utalt ezzel a gondolattal. És igaza lehet, mert a történet mögötti történet az, hogy Dobó azért tudta megvédeni Eger várát, mert imában kérte Mária és a Neki az országot felajánló Szent István segítségét. Ravasz László nem ismerhette a *Titkosnaplót*, de mi észrevehetjük, hogy ez a Gárdonyi féle szakrális humor könnycseppel megszentelt igazság. Dobó szeméből valóban kicsordul a könny, mikor imádkozik!

De lehet, hogy az Isten rabjaira is gondolt, hiszen az Isten rabjai mögötti történet az is lehet, hogy Mária országában Mária nem csak Dobót oltalmazta, hanem Szent Margittal is megajándékozott bennünket. Biztosan nem véletlen ugyanis, hogy Mária képe alakul Margit alakjává. És ez is a szó szoros értelmében könnycseppel megszentelt humor, ugyanis látomása előtt „Jancsi fráter a fejét a két kezébe fogva **könnyezte** a kapusszobában **Margitot**”.

A református püspök vette észre, hogy a luteránus apától született Ziegler Géza valami olyat érzett meg a magyarság és Mária kapcsolatából, amit más korábban még nem vett észre.

3.3 A borosgazda szakrális humora

Cs.Varga Tanár Úr többször utalt rá, hogy Gárdonyi azután lett egrivé, hogy szőlőbirtokot vett. A birtokot jóval az Egri csillagok keletkezése után tudta csak megvásárolni. Az egri bor titkát és csodatévő erejét már mögöttes történetként, szakrális humorként megosztotta olvasóival.

Az Egri csillagok hazaszeretetre, önfeláldozásra nevelő regény, a viadal mögötti történet azonban a pacifista Gárdonyi háború-karikatúrája, a háború abszurditásának demonstrálása. Pető szavai, miszerint a „ringyes-rongyos vízivójával” az „egri bikavért ivó” katonák el tudnak bánni azt is üzenik, hogy valójában a bor győzte le a vizet!

Ha erre a történetre figyelünk, észre kell vennünk, hogy József mester, a német pattantyús nem csak a szójáték kedvéért keverte össze a bort a porral. Ez a szócsere végigvonul a regényen. A templom sekrestyéjében a Szent István korából származó Krisztussal együtt ábrázolt Szent János képe alatt a boroshordókban por, puskapor van. Mikor Miklós és az aga bejut a sekrestyébe a puskaoros kádhoz a por felrobban. „A kövekből csordul a török vér, mint szüreti sajtóból a bor”, de a várvédők győzelme még messze van. A győzelem akkor következik be, mikor az utolsó ostromkor Dobó csapra vereti az az összes hordót ezzel üzenve az olvasóknak, hogy Mária és Szent István közbenjárására Szent János csodát tett a bor által Egerrel, csodát tett a borivó magyarokkal!

3.4 Az öreg tekintetes mögötti történet

Az *öreg tekintetes* esetében elménk cigánykereket vethet, ha arra gondolunk, hogy nem öngyilkos, hanem életet igenlő regény.

Az elmagyartalanodásért, az elirgalmatlanodásért, az elgépiesedésért való aggodás társadalmi regények témája. Az öreg tekintetest a zárómondat — TETTÉNEK OKA ISMERETLEN — témája ellenére kiemeli ebből a kategóriából, hiszen megkérdőjelezi a társadalmi szinten megkérdőjelezhetetlen ok-okozati összefüggést: az elmagyartalanodás, az elirgalmatlanodás, az elgépiesedés öngyilkossághoz vezet. Dédapám pedig nem ezt akarja mondani! Nem mondhatja ezt! A Jézus-követés és az öngyilkosság nem hozható közös nevezőre! Az öngyilkosság nem köt, hanem elzár a Végtelentől. Márpedig Ő azt mondja: „Minden, amiben lelkileg gyönyörködünk, kapcsol a

végtelenséggel. (...) Tehát amelyik nem kapcsol, nem érték.”³ Öngyilkosságban gyönyörködni nem lehet. Az öngyilkosság nem érték. Öngyilkosságról szóló mű sem lehet az!

„Az ellentézis természete, hogy rendet teremt. Oszt is, köt is. Árnyék és világosság egyszerre.”⁴ Az ellentézisre épített szakrális humor is rendet teremt. Az árnyéket könnyű felfedezni. De hol a világosság? A világosság abban a jelenetben dereng fel, amikor az órásné, a varga és Csurgó találkozásakor a varga szájából elhangzik egy prófécia: „Íme ahogy mondám: az Isten elküldi az ő angyalát a szükség órájában és mindeneket megvigasztal. Így van ez uram. Ön nem is tudja, hogy önt az Isten küldte ide, csak egy belső sugallatot érzett, amely azt mondotta: Kelj fel és eredj az özvegy órásnéhoz. Ön pedig felkele és eljőve, teljesítvén az Úrnak akaratát.” Ennek a részletnek üzenete, a világosság az, hogy: Csurgó prófétái alak! Két prófétára is emlékeztet: Illésre és Jónásra.

Csurgó mindkét prófétával rokon. Illéshez hasonlóan konkrét személyhez jön: az özvegy órásnéhoz, aki életcéllal táplálja. Jónáshoz hasonlóan megtérésre buzdít, és úgy tűnik, vízben végzi.

Csurgó tettének oka az újságolvasók számára ismeretlen. A világ szemében Illésé is! Jónásé is! De gondoljuk meg: Csurgó addig létezik, míg veje le nem marházza. Onnantól „gépeember”. Nem tudja, mit csinál. Nem ő cselekszik. Passzívan beleborul a Dunába. Illés sem aktív, amikor elragadja a tüzes szekér. Jónás is elszenved, hogy kidobják a hajóból.

A regény üzenete: prófétái érdekében Isten beavatkozik a világba! Illést tüzes szekérral elragadta, tehát nem halt meg. Jónást beledobták ugyan a tengerbe, de nem hal meg. Isten megmentette a cethal gyomrából. Döbbenjünk rá: Csurgó is mondhatná Jónás fohászát a cet gyomrából: „Belevetettél a mélységbe, a tenger közepébe, / és az ár körülvelt engem. / Valamennyi örvényed és hullámod / összecsapott felettem.” (Jón 2,4).

A prófécia ugyanaz: „Még negyven nap, és Ninive elpusztul!” (Jón 3,4)

Az *öreg tekintetes* üzenete tehát nem az, hogy a társadalmi problémák öngyilkossághoz vezetnek, azaz Isten magára hagyja az embert (az író!), hanem ellenkezőleg, hogy Isten látja, milyen bajok vannak a világban, és elküldi oda prófétáit. A próféták pedig ne féljenek a végsőkig prófétálni, mert Isten megmenti őket, ha kell, kivezeti őket a világból.

4 Összefoglalás

Előadásomban három kérdésre kerestem a választ.

1. Igazolni próbáltam, hogy Dédapám írásai a komikumra épülnek.
2. Gárdonyi humora az írások mögött rejlő halhatatlan igazságok felismerése által mosolyogtat.
3. Gárdonyi könnycseppel keresztelődő szakrális humora, nem poén, hanem írói életérzés, az isteni gondviselésbe vetett belső öröm, melyet, ha felfedez az olvasó lelke gyönyörködik és mosolyra fakad.

Kérem, vigyék magukkal azt a *Titkosnapló Témabecslés* fejezetének egy gondolatát: „Jellemző az íróra is, hogy kit mi izgat”.

Kérem, emlékezzenek a Szegedi Napló szerkesztőjének, Békefi Antalnak a *Figurák* megjelenése utáni méltatására (1890. április 26), melyben így fogalmaz: „Az ő jó hangzású nevével találkozik az ember..., ahol víg történeteit és ötletes apróságait elmondja az ő sajátos, eredeti

³ GÁRDONYI Géza, *Titkosnapló*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 56. Írói nagyság fejezet

⁴ i.m. Ellentézis fejezet

modorában, mely derűs írói vénáját karakterizálja.” Illetve a másik a másik megállapítására: „A fiatal humoristának egész szenvedélye a mindenáron való kacagtatás, és ennek alárendelt mindent.”

Kérem gondoljanak arra, van minősített komikum, létezik szakrális humor, néha nagyobb öröm a mosoly, mint a nevetés.

5 Jegyzetek

Fel nem használt idézetek

Irodalmi érték fejezet: Az író hatalma nem abban rejlik, amit mond, hanem amit az olvasó fantáziájával mond: ahogy az olvasó fantáziáját működteti.

Mese és karakter: Hogy mennyire minden a karakter s nem a történelem, láthatod Shakespeare IV. és V. Henrik-jén. A közönség egy mellékfigura iránt érdeklődik, s a história csak ráma. Falstaff élhetett és figurálhatott volna más korokban is, más királyok társaságában is. Tehát, ha történelmi regényt írsz, ne a történelmen legyen a szemed, hanem...

Témabecslés: Csak olyan történetet írn, amelynek a hőstét érzed. Szereted, vagy hogy valaki más szereti, vagy hogy ő szeret valakit. Az olyan figurát, akit nem aranyoz be semmiféle szeretet, csak szemléljük. Mihelyt azonban van valakije, vagy ő valakije valakinek, nekünk is valakink.

ⁱ KOMIKUM - MINT ELLENTÉZIS

Mindenki magában hordozza a karikatúráját is. Jeder ungebildete Mensch ist die Karikatur von selbst. Mark Twain halottszállító novellája.

Shakespeare tragédiáiban a mellékfigurák, a cselédnév a nevetséges. A Rómeó-ban a dajka. A Nyáréji álom-ban a mesteremberek.

Az ordináre vagy köznapi emberek Dickens tükrében komikus karikatúrák, és így megvetés és utálat helyett nevetünk rajtuk. Becsesekké válnak, mint a borostyánba kövült férgek, amelyek a valóságban tűrhetetlenek.

Az angol humor komoly színnel, ünnepies hangon mond bolondságokat. Például Dickens-nél Micawber, vagy a Zord idők. Az alakok komolyak, de ostobaságokat mondanak igen komolyan és határozottan. Különösen ahogy magukat és a maguk ügyeit felfogják.

Kedvetlen, okos figura volt a Csak ne felejts hőse. Fordítottam zöld ifjúnak. Mérges szatíra volt a Két notesz. Csináltam belőle népmesét.

Mentül komolyabb az ügy, amelyből a félreértés kel, annál nagyobb a komikum.

Több vidámságot kell öntened minden dolгодba, mint ahogyan Dickens keverte a komikust a szentimentálissal.

Szomorú téma kedvesre fordul, ha a személye komikus. Keserveiben, bajaiban is komikus. A humor legbecsesebb matériája.

A rútat a komikum fordítja kedvessé, a harmat szenteli fenségessé. De a harmatos komikum a legértékesebb.

Amelyik műben nincs mosolygás, olyan, mint a sótlan leves.

ⁱⁱ KÉT NOTESZ

- A huszadik század meséiből -

Hát egyszer...

Valamelyik angyalka, ahogy lepillant a Mennyország ablakán, elbámul:

- Varjú! - kiáltja -, nézzétek már! Egy varjú száll erre fölfelé. Hogy lehet ez?

Jelentik a varjút Szent Péternek. Szemléli az is. Fejét csóválja rá.

- Mars innen! - mondja az angyalkának, Sátán az, aki jó.

Az angyalkák ijedten rebbentek el. Csak Szent Péter maradt ott az egek ablakában.

A varjú eközben nagyobbodik. Már akkora, mint a sas. Már akkora, mint a gólya. Már akkora, mint a sárkány.

Felcsaptat egészen a Mennysorság ablakáig. Ott aztán összerántja a szárnyát, letoppan egy felhő-buckán.

Körültekint. Köhint.

- Hé, József ács fia! - kiáltja húzott nyakkal. - Hé, názáreti!

Senki se felel.

Kiált másodszer is, de úgy, hogy megguggan belé:

- Hé, József ács fia!

Kiált harmadszer is.

Szent Péter csak nézi, csak hallgatja.

Végre is kinyitja az ablakot, kiszól:

- Mit üvöltözöl itt, ebadta ördöge! Az én Uram bizony nem áll veled szóba. Vagy azt véled-e, hogy újra megkísértheted őt? A te időd elmúlt. A te árnyékodnak nincs itten helye, sem a Földön többé.

- De a Földön van - feleli Sátán. - Éppen azért jöttem, hogy megmondjam ezt. Mert eljártam a Földet széltében, eljártam hosszában, de a ti híveiteket nem találtam rajta sehol.

- Vakmerő hazug te!

Sátán vállat rántott.

- Mi a hazugság? Nekem az a hazugság, ami nektek az igazság. Nektek az a hazugság, ami nekem igazság.

- Éppen nem kérünk a te igazságaidból. Azt mered-e állítani, hogy nincsenek már a Földön keresztények?

- Azt. Mert aki mondja is odalent: Keresztény vagyok! - hazudik.

- Ejnye, a tagadóját! - durran rá Szent Péter. - Hát nézz le innen. Innen is láthatod: mennyi a templom.

Az ördög lekandít a magasból.

- Templom, templom. Hát követ nem őröl szú. De nézz alá te is, mennyivel több a kocsmá!

- Kocsmát könnyű állítani - feleli Szent Péter. - Csak egy kis forgács, és akármelyik ház is kocsmá. És hát a kocsmákban sok vizet is elmérnek. De hallgass alá! Hiszen idehallatszanak a szép szent énekek. Tán biz a kocsmában szokták ezeket énekelni?

Az ördög lefelé fülel:

- Nem hallok én mást, csak kakasszót.

No evvel a mondással egyenesen a szívébe hasított Szent Péternek. Úgy elfogódott szegény Szent Péter, nem is bírt szóhoz jutni.

- Hát - mondotta az ördög -, fogadjunk. Hozz magaddal egy noteszkönyvecskét. Nálam is van. Megállunk itt is, ott is. Beírjuk, amit látunk. Ha keresztény, akit látunk, beírom én. És ha te csak egyet írsz is, legyen az annyi, mint nálam ezer. Láthatod, hogy becsülöm a híveiteket. A végén összeadjuk, és beterjesztjük a számadást a te Urad elé, akit Krisztusnak mondotok. Aztán majd meglátjuk, hogy hazug-e az én nevem?

Szent Péter igen megharagudott. De nem térhetett ki a fogadás elől. Még csak azt se mondhatta, hogy fordítsuk meg a vállalkozást; én állítok ezer keresztényt egy ördögfitű ellen, mert hiszen el kellett fogadnia, hogy egy keresztény felér ezer hitetlennel.

- Hát jó - mondotta -, lemegyek veled egy fordulóra. Vezess, ahová akarsz. De az én Uram elé akkor se juthatsz, mert abban a szempillantásban porrá változol, amint az én jegyzésemben több lesz a keresztény, mint a te számítottad.

- Legyen úgy - felelte vígan, az ördög. - Állom az egyet ezer ellenében.

Hát akkor aztán Szent Péter beballagott a vándorbotjáért, s hozott magával egy noteszkönyvecskét is. Persze, az ő noteszkönyvecskéje fehér volt, az ördögé meg fekete. És az ő noteszának a tábláján egy keresztcske volt a dísz, az ördögének a tábláján meg egy pálinkás-butykos.

Lebocsátkoznak Mennysországból. De az ám olyan hamar megtörtént, mint amennyi idő alatt egy csillag lefut. Csakhogy az ő futásukat nem lehetett látni földi szemmel, mert mind a ketten lelki valójokban voltak még akkor.

Persze az ördög először is Szerecsenországba vitte a Szentet, fából faragott bálványok közé. És éppen ott járták a szent kalamajkát a pogány papok, nagy sípszó és dobolás között, egy bálvány előtt.

- No - mondja Sátán -, az én híveim-e? Vagy a ti híveitek?

- Sem a tied, sem a mieink - feleli Szent Péter. - Mert ezek még éretlenek arra, hogy a láthatatlan Istent megértsék. De azért csak írd be őket, mert félhetsz, hogy nem lesz elég a számod. Hanem most már oda vezess, ahol templomokat látunk.

Az ördög beír egy százast. Megint megindul egy bakfejjel előre.

Hát csak szárnyalnak, szárnyalnak. Irányítja az ördög a szállást Ázsiába, sziklából faragott templomok közé. De csupa vicsorgó bálvány az isten azokban is. És hát ott is térdepelnek, imádkoznak az emberek.

- A ti híveitek? - kérdezi Sátán.

- Hol hordozol te engem, huncut! - feleli Szent Péter. - De azért csak írd be megint százast, mert kell az majd neked.

A Sátán befirkantja nagy vígan a százast.

- Hova kívánod, hogy menjünk? - kérdi Szent Pétert.

- Oda, ahol már leszállt a magasság tüze, - feleli Szent Péter -, és megvilágosította már az elméket.

Persze az ördög kapott a szón, s vitte Szent Pétert Ázsiának egy másik részébe, ahol a papok tűz körül táncoltak a hívek előtt és énekeltek torkuk szakadtából: A tűz az isten.

- Akasztófáralvó - mondja Szent Péter. - Ha még egyszer ilyen helyre vezetsz, itthagylak. Mert ez már nyilvánvaló hamisság. Tudod te azt, hogy minden mezőnek megvan a maga virága, amelyet legjobban elfogad.

A meszes földnek más a virága, s más a homokosnak. A kövecsesnek ismét más. De az idő múltával a legrosszabb föld is megéri. S akkor aztán az apostolok felszánthatják és bevethetik az Úrnak tiszta búzájával.

- Jó - felelte Sátán -, hát szálljunk el azokra a földekre, amelyeket már felszántottatok és bevetettetek.

De előbb azért beírt megint egy százast a könyvébe.

S megint útra keltek.

Szent Péter egyre-másra látta a keresztes, csillagos, kakasos templomokat, amint elötünedeztek alattuk. Sátán azonban csak szállt és szállt vele, át is a tengeren. Persze, az ő szárnyoknak a tenger is semmi volt. Amennyi idő alatt egy veréb átszálla a piacon, a kántor udvarából a harangozóhoz az udvarába, ők annyi idő alatt átszálltak a tengeren Amerikába.

Az ördög egy nagy városnak a szélén állt meg a levegőben, mint ahogy a táncos légy szokott megállani.

És szólott:

- Nézzük meg ezt, ha tetszik.

Szent Péternek nem volt ellene semmi szava, mert hiszen ott már csupa keresztény templom tornyollott ki a házak közül.

Leereszkednek a havas háztetők közt, a város végén, s amint földet ér a lábuk hegye, abban a pillanatban átváltoznak ők is emberré, éppolyan ruhájú két emberré, aminő legtöbb él abban a városban. Csakhogy az ördög fiatalúrnak a képét ölti fel, Szent Péter meg öregnek a képét.

Hát sok embert látnak, sok sovány, szénporos embert, amint tolonganak ki egy nagy piszkos lyukon, fáradt testtel, a föld mélyéből. A vállukon csákány vagy lapát. S jönnek egyre többtől többülve, mint mikor a hangya megindul a bolyból, s hosszú fekete sávban nyüzsög.

Csodálkozik a Szent, hogy mi az? Sátán se szól semmit. Csak haladnak ők is, amerre azok. Látják, hogy a sok ember szegényes utcákba oszladoz. Csupa szennyes ház, csupa rongyos gyerek.

- Millió szegény - szólal meg az ördög.

- Nono, - mondja a Szent. - Nem szegény, aki dolgozik. Az se mind szegény, akinek szakadt a ruhája.

Beérnek a városba. Ott már gyönyörű palotasorba jutnak. Az utcák olyan világosak, akár csak nappal. Az ablakokon át be lehet látni a szobákba. Csupa selyem, bársony, ezüst és arany minden.

- Száz gazdag - mondja az ördög.

- Nono - mondja a Szent. - Nem mind gazdag, akinek sok a pénze.

- De - feleli az ördög - ezek is, azok is így imádkoznak: Miatyánk. Tehát testvérek. Nézz szét csak ezen az utcán...

- Gyerünk máshová - mondja Szent Péter kedvetlenül.

Az ördög legott beírja a negyedik százast is. S egyet fordul, háttal egy útszéli keresztnek, s változik megint szellemmé. Szent Péter csak behunyja a szemét, csak ennyit mond: Jézus. Abban a minutában változik ő is lélekké, s eltűnik az esti homályban.

Felszállnak. Megint egy város csillagzik elő alattuk.

- Ide - mondja az ördög.

S lebecsátkoznak a város közepén. Mihelyt a lábuk hegye földet ér, változnak emberré. S értik legott azt a nyelvet is, amelyen ott beszélnek.

Hej, de ott is az utcákon vegyest a selyem a ronggyal. Egyik testvér benn a fiákerben, másik a bakon. Egyik házban jaj, másikban tyuhaj. Az utcán különben nagy a nyüzsgés. Villamoskocsik csengése, dübörgése, autók bűgása. S valahányszor egy autó elgyorsul mellettük, Sátán nagy gyönyörűséggel szippogatja a szagát.

Egy úri asszonyság épp előttük sétáltat egy nagy kövér kutyát. A kutyán finom posztótakaró és arany eb gallér. Az asszony is csupa selyem, csupa arany. A fülében akkora két gyémánt, mint a két legszebb csillag a Göncölszekerében.

Egy kis rongy mezítlábas gyermek áll egy lámpaoszlop mellett. Sovány és fakó. A nyakát behúzza. A keze is majdnem könyékig a zsebében. Didereg. Szomorún bámulja az is a kutyát.

Az asszony rátekint a gyermekre. Tovább sétál.

Szent Péter a fejét csóválja. De nem tehet semmit, mivelhogy már őneki nincs dolga a földiekkel.

Sátán azonban, ahogy hozzájuk érkezik az asszony, megemeli a kalapját:

- Bocsásson meg nékem, ismeretlennek, tisztelt asszonyság, de evvel az agg barátommal fogadást kötöttem, hogy nagyságod valóban keresztény-e?

Az asszony félvállról feleli:

- Keresztény vagyok.

Szent Péter fellobban:

- Dehogyan vagy te keresztény, dehogyan!

S még többet is mondott volna, de meglátta, hogy az ördög már jegyez a noteszába.

- Ez csak egy - mondja az ördög diadalmasan -, de ilyen él itt ötszáz.

- Csak azokat írhatod be - feleli búsan Szent Péter -, akiket látunk.

Megint más városba mennek. Ott is a főutcán szállnak le. Ott is vegyest a nagygazdagok és az ínséges szegények.

Szent Péter elfordul egy bolti kirakatnak, hogy ne lássa őket, se azt, hogy az ördög írja már be az ötödik százast is. Hát ahogy a kirakatnak fordul, egyszerre földerül az arca. Mert lám, a kirakatban a másvilágra utazók hajócskái vannak szemléletre rakolva: csupa szép koporsó, s mindeniken kereszt.

- No végre! - gondolja -, csakhogy egyszer már én is kezdek a jegyzést.

Azonban Sátán is megügyiti a találmányt. A boltos épp ott szivarozik az ajtajában. Elibe lép és megemeli a kalapját:

- Bocsánat, uram, hogy megszólitom. De fogadást kötöttem evvel az agg barátommal, hogy melyik az a szentség, amelyet a többi között, a többi fölött, legtöbbször becsül a keresztény boltos?

A boltos gondolkodik egyet. Dűnnyög:

- A többi között, többi fölött...

Néz egy percig libanézéssel a levegőbe. Aztán kivágja:

- A pénz.

Szent Péter majd hanyatt esett.

- A nagyvárosokból elég volt - mondja elkeseredetten. - Gyerünk kisebb helyekre. Gyerünk Európába.

S megint változnak lélekké. Az ördög háttal fordulással egy keresztnek. Szent Péter egy ájtatos Jézus-szóval. Felszállnak. A tengeren is átszállnak olyan rövid idő alatt, mint amennyi alatt egy fecske átnyilamodik a Dunán.

Persze, a ravasz ördög Európában is igen ismerte a járást. Csupa olyan helyeken hordozta a Szentet, ahol csak ő jegyezhetett a noteszába.

Hogy többet ne is mondjanak, egy városban - valahol Muszkaországban -, azon a helyen ereszkedett le Szent Péterrel, ahol lovas rendőrök gázolták a népet.

- Mi történik itt? - kérdezte ijedten Szent Péter.

- Hát - felelte egy lisztes vállú ember -, ebben a veszett hidegben mindenki be akar jutni a menedékházba. Hiába: sokan vagyunk.

- Micsoda házba?

- A hajléktalanok menedékházába.

Az ördög sunyítva nevetett, s elővette a noteszát:

- Keresztények?

Szent Péter elkeseredett:

- Vezess a püspökhöz! Lehetetlen, hogy az ne tudjon erről.

Sátán a földre kancsalított:

- Nem tudom, hol lakik.

- Hol lakik? Hát hol lakna? Gyerünk a külvárosba, a szegénysorra, ott valahol majd csak megtaláljuk.

Sátán elfordult kissé, s beszorította a száját nevéttében.

Szent Péter azonban meglátta, fellobbant:

- Vezess hát engem ennek az országnak a királyához. Az az egy bizonyára a tökéletesség embere, különben nem választotta volna királyának a nép.

Sátán még a térdét is felvonta nevéttében.

Szent Péter a két tenyerébe fogta a fejét, úgy csóválta:

- Óh, gonoszság, óh krisztustalanság! De nem lehet ez így mindenütt! A te ravaszágod hordoz engem a városokon, a magad válogatta helyeken. Vezess engem a mezők népe közé. Azok jámborok. Ha az én Uram is, in illo tempore, a mezők népe között marad, a Jordán partján, meg a Tibériás partján, bizony nem kellett volna átszenvednie a keresztet. A város a ti alkotástok.

- Jó - felelte az ördög -, gyerünk a mezőkre.

De előbb bejegyezte azt a két megnevetett számot is a noteszába.

S változtak megint lélekké.

Szállnak meges-megint sok városon át, templomon át, egy irdatlan nagy, havas hegységen is által, egy kanyargó folyón is által. Végre lebocsátkoznak egy nagy sík földön.

Szent Péter azt a formáját ölti fel, amelyikben akkor élt, mikor még igazában ember volt. Csak éppen hogy kalapot is tett, mivelhogy a feje kopaszát igen érdekelte volna a hideg. Sátán is a legkedvesebb formáját ölti fel: kígyóvá változik. Rátekergődzik Szent Péternek a botjára.

Hajnal van. A föld havas, a fák zuzmarásak. A mezőn egy szűrös ember hajt marhákat valahova, vagy ötvenet.

Valami közeli faluból harangszó hallatszik. Az ember leveszi a kalapját, keresztet vet.

Szent Péter szinte megrándul örömeiben. De mivelhogy első az imádság, ő is leveszi a kalapját, keresztet vet, mondja magában szép ájtatosan az Úrangyalát.

Csak azután, mikor már azt elvégezte, nyúl a kebelébe a noteszáért. Még egy vonást se írhatott be, oly furfangosan vezetgette az ördög mindenfelé.

Azonban csak épphogy megnyálazta a plajbászát, az ördög felszólt:

- Várj csak, ne siess.

S leperdül a botról, változik hirtelen léggé. Beszáll egy marhának a fülébe.

A marha csak rázza a fejét, kanyarog meg szalad, le az útról, oldalt a mezőre. Kanyarog futtában is.

A csordás utána!

- Hej, azt a szentséges, fitykes-fütykös...

S következik olyan cifra emlegetése Istennek, Krisztusnak, Boldogságos Szűznek, szent doktornak és mártíroknak, hogy Szent Péter befogja a fülét. Elfordul. Még a hideg is rázza.

Sátán visszakarintgózik a botjára:

- Keresztény?

Szent Péter majdnem eldobta a noteszát keserűségében.

Azonban mégiscsak visszadugta a kebelébe.

- Vezess oda - felelte búsan -, ahonnan mostanában kérték legtöbbször az Isten áldását. Ötféle nép is egy országban. Vezess oda, ha mersz.

- Egyenesen - felelte vígan az ördög.

S változnak ismét lélekké. Szállnak át a nagy síkságon Délnek. Sátán útközben jegyzi a noteszába a csordást.

Hát hol szállanak le? Egy köves-hegyes országban, egy emeletes, nagy sárga ház előtt.

Szent Péter megőrül, hogy az is hajléktalanok menedékháza talán. Azonban, hogy jobban kinyitja a szemét, látja, hogy csupa fegyveres nép bozsog a házban, meg kívül is körülötte. Csupa bocskoros, báránybőr-süveges nép. Valamennyinek a derekán övkendő, s a kendőben pöttyös díszű kések, pisztolyok. S az úton ágyús szekereknek hosszú sora nyikorog a havon.

Már akkor ők is, hogy földet érintett a lábuk, emberré változtak mind a ketten, épp olyan két bocskoros emberré, aminők ott sokadoztak a ház körül. Csak épp hogy rajtuk nem volt fegyver, meg hogy őrjüket nem lehetett volna érezni pálinka-szagot.

Szent Péter attól tartott, hogy majd az ördög szólal meg megint, azért hát elébe vágott, ő kérdezett meg egy értelmes atyafit:

- Mondd csak, testvérem, mi ketten sose jártunk még itt, hát hogy mi az a nagy ház?

- Hát mi volna? Kaszárnya - felelte az ember.

Az is olyan illatú volt, mint a spirituszos hordó.

- Kaszárnya? - tűnődik Szent Péter -, micsoda intézet is az?

- Micsoda? Ejnye, hát te az egész életedet a hegyekben aludtad át talán? Hát iskola.

- Iskola? És mit tanítanak benne?

- Ölni, az istenfáját! Embert ölni!

Szent Péter majd lerogyott.

- Minek az? Mirevaló?

- Mirevaló? De elmaradt ember vagy öreg. Hallgasd amott a pópát. Megértheted a szavából.

A hátuk mögött valóban épp egy pápa szónokolt. Kereszt csillogott a mellén, aranyból való, és ezüstös pásztorbot a kezében. Körülötte sok pap, sok katonatiszt, sok katona.

Hadi zászlót szentelt.

- Istenem, Krisztusom, és ti Mindenszentek - így imádkozott a pápa -, segítsetek minket győzelemre e zászló alatt, míg csak a törököt mind ki nem irtjuk a Balkánból.

Szent Péter csak elfordult, mint aki a világ összeomlását várja. Nem volt hatalma, hogy fordítson a földi dolgokon.

Sátán még ezalatt mohón számlálta az ott látható népet, a pópával együtt.

- Hatezernégyszázöt - mondogatta diadalmasan. - Az eddigivel éppen kilencezerkilencszázkilencvenkilenc.

Szent Péter csak állt, mint aki hirtelen megsiketült. Neki még egy vonása se volt a noteszában.

Már azon gondolkodott, hogy visszatér a Mennybe. De hogyan lehessen azt megvallania, hogy ő vesztes?

Csak engedte hát, hogy megint felszálljanak. Olyan sóhajtással mondta ki a Jézus nevét, ahogy Pilátus óta nem. Éshát szállott, amerre az ördög vezette.

Hát szállnak. De nem magasan. Csak int a pitypang pelyhe, mikor csendes szél hordozza a füvek, bokrok fölött. Hova vezette Sátán? Hát csak a szomszédos, köves országba, eldúlt falvak közé.

De ha csak dülevény falvak volnának, elpusztult üres hajlékok... Bizony voltak ott szomorúbb látnivalók is.

Egy égett háznak az udvarán egy csoport holttest hevert, egymásra dűlt mindenféle holttest. De csupa asszony, csupa gyermek, csupa agg ember. Kezükön, lábukon kötél. Körülöttük térdigérő szalmapernye. Haja,

szemöldöke, szempillája egynek sincs, se ép ruhája, hanem csak égett seb minden fej, minden váll, s némelyik egész testében szénné, korommá égett.

Sátán megszólalt:

- Ezt azok a bocskoros katonák cselekszik, akiknek a zászlaját a ti papotok szentelgeti. Keresztények?

Szent Péter elirtózva rebegte:

- Még csak nem is emberek.

És szállongnak tovább a föld színe fölött, emberi szemeknek láthatatlanul. De nem is találkozott akkor arra élő szem. Mindenfelé holttestek heverték, sebesültek, csonkítottak, kettéhasítottak. Többnyire asszonyok, gyermekek, aggok. S fölöttük hollók serege kavargott.

Szent Péter szeméből ki nem fogyott a könny.

Szállnak. Egyszer csak Sátán a hegyoldalra les, arra gyorsítja az útját. Szent Péter csak száll vele, gondolatokba borultan.

Hát a hegyi úton valami szegény család bandukol. Három férfi, négy nő, meg három gyermek. Két fiúcska meg egy leányka. No meg egy pólyás kisdéd is, az egyik asszonynak a karján.

Valami rossz szekeret kísérnek. Ágynemű van a szekéren, meg szekrény, meg két zsák valami -, élelem talán. A három férfinak a feje gylóccsal van körültekerve. A három asszony arcán olcsófajta fekete fátyol. Batyu a hátukon. Még a gyermekek hátán is.

Holttestek arra is úton és útfélen. Mint mikor ítéletidő viharol át a tájon, és úgy szétszórja a gabonakereszteket, hogy szerteséjjel hevernek a kévék.

A szekérvezető, ha útban talál testet, elkerülteti a lovakkal. Ha útfélen látnak testet, rá se néznek már.

Hanem egy helyen az árok szélén egy asszony hever hanyatt a földön, s a mellén pólyásbaba. Az asszony félkarral öleli magához.

Az egyik utas-asszony, amelyiknél a csecsemő van, megáll, megszólal:

- Az a kisdéd él!

Nem is lehetett látni a kisdédet, úgy be volt burkolva egy rongyos nagykendőbe. Csak a kezecskéje volt ki. Mozdult-e a keze? Vagy úgy hidegtől lilán is látszott benne élet? Elég annyi, hogy az az asszony élőnek látta.

- Él - mondta rá a másik asszony is.

- Aj, szegények - mondja a harmadik asszony is, a legöregebb. - Vegyük fel tán őket a szekerünkre.

- Az ágynemű fölött megfekhetne az az asszony - vélekedik a csecsemős is.

- Elfér - mondja vállat vonva az egyik ember.

S kiált a szekeresnek, hogy álljon meg.

Odacsoportosulnak az út mellett heverő asszony köré. Látják, hogy vérben fekszik. De már fagyott volt a vér, s az asszonynak az arca elkékült, a haja, a szemöldöke deres.

Az egyik ember a válla alá nyúlt az asszonynak a botjával. Emelni próbálta. Merev volt már, mint a fa. A mozdítástól félrecsúszott a kendő a nyakán. Mély seb látszott ottan és zsinóron egy rézkeresztcske.

- Szegény nyomorult - mondta a másik ember -, halálos sebbel menekült. Elvázott. És semmi egyéb nem futott, csak a gyermekével.

Elvonja botvéggel a csecsemő arcáról is a kendőt. Fehérképű kisedke. Sírásra tátog, de már nincsen hangja.

Állnak ott. Nézik szótlánul. Mindeniknek a szemében egy könnycsepp. Még a gyermekek szemén is.

- Óh cseppke - mondja a leányka -, megeszik itt a hollók.

A legöregebb asszony lehajlik, s kivonja a halott kendője alól a pólyás babát. Tán féléves lehet. Nyöszörög a kicsi.

Nézik.

- Add ide - mondja az, amelyiknél a baba van.

S odaadja a maga kicsijét a másiknak, a talált kiseddet meg a keblére teszi. Kibontja neki a mellét. A kis poronty, amint megérzi a meleget, mohó szájjal keres. És fal, ahogy csak a szájacskájába belefér. Még a kezecskéjével is belekapaszkodik.

- Haj de jó! - mondja vígan az egyik ember.

Valamennyien mosolyogják.

Aztán a szekér indul tovább. Ballagnak tovább.

Szent Péter meghatódottan nézett utánuk. Elővette a noteszát.

Sátán csak szorítja a száját a markába, csak szorítja. Egyszer aztán kiruccan belőle a röhögés.

- Mit nevensz? - kérdezi Szent Péter. - Ezek csak mihozzánk tartoznak talán?

Sátán úgy nevetett, hogy tekergődzött belé.

- Miről ismerted meg? - cikákkolt nevében.

- Cselekedetükről - felelte Szent Péter.

Sátán a földre vetette magát. Ott fetrengett nevében. Kezét, lábát rázta, rikoltzott:

- Pogányok! Török pogányok valamennyien.

S előkapta a noteszát.

Szent Péter azonban kiütötte a kezéből.

- Ezeket be nem írod, álnok!

S rátaposott a könyvre.

- Hogyne írnám be! Hát meg vannak ezek keresztelve?

- Meg!

Sátán eltátotta a száját.

- Mikor keresztelkedtek volna meg?

- Az imént.

- Hogyan?

- Egy könnycseppben. Abban a könnycseppben, amelyet te is láttál.

S beírta a noteszába méltóságos nyugodtan, szép öreg betűkkel: Tizenegy, keresztény.

Sátán legottan porrá semmisült.

iii KOMIKUM - MINT ELLENTÉZIS

Mindenki magában hordozza a karikatúráját is. Jeder ungebildete Mensch ist die Karikatur von selbst. Mark Twain halottszállító novellája.

Shakespeare tragédiáiban a mellékfigurák, a cselédnév a nevetséges. A Rómeó-ban a dajka. A Nyáréji álom-ban a mesteremberek.

Az ordináré vagy köznapi emberek Dickens tükrében komikus karikatúrák, és így megvetés és utálat helyett nevetünk rajtuk. Becsesekké válnak, mint a borostyánba kövült férgek, amelyek a valóságban tűrhetetlenek.

Az angol humor komoly színnel, ünnepies hangon mond bolondságokat. Például Dickens-nél Micawber, vagy a Zord idők. Az alakok komolyak, de ostobaságokat mondanak igen komolyan és határozottan. Különösen ahogy magukat és a maguk ügyeit felfogják.

Kedvetlen, okos figura volt a Csak ne felejts hőse. Fordítottam zöld ifjúnak. Mérges szatíra volt a Két notesz. Csináltam belőle népmesét.

Mentül komolyabb az ügy, amelyből a félreértés kel, antul nagyobb a komikum.

Több vidámságot kell öntened minden dolgodba, mint ahogyan Dickens keverte a komikust a szentimentálissal.

Szomorú téma kedvesre fordul, ha a személye komikus. Keserveiben, bajaiban is komikus. A humor legbecsesebb matériája.

A rútat a komikum fordítja kedvessé, a harmat szenteli fenségessé. De a harmatos komikum a legértékesebb.

Amelyik műben nincs mosolygás, olyan, mint a sótlan leves.

iv A Teremtés könyve

I. AZ ŐSTÖRTÉNET

A világ teremtése.

1Kezdetkor teremtette Isten az eget és a földet. 2A föld puszta volt és üres, sötétség borította a mélységeket, és Isten lelke lebegett a vizek fölött. 3Isten szólt: „**Legyen világosság**”, és lett világosság. 4Isten látta, hogy a világosság jó. Isten elválasztotta a világosságot a sötétségtől. 5A világosságot nappalnak nevezte Isten, a sötétséget pedig éjszakának. Azután este lett és reggel: az első nap.

6Isten újra szólt: „A vizek közepén keletkezzék szilárd boltozat, és alkosson válaszfalat a vizek között.” Úgy is lett. 7Isten megalkotta a szilárd boltozatot, és elválasztotta vele a boltozat fölötti és a boltozat alatti vizeket.

8Isten a boltozatot égnek nevezte. Erre este lett és reggel: a második nap. 9Isten ismét szólt: „Gyűljenek össze az ég alatti vizek egy helyre és emelkedjék ki a száraz.” Úgy is történt. 10Isten a szárazat földnek nevezte, az összefolyt vizeket pedig elnevezte tengernek. Isten látta, hogy ez jó. 11Akkor megint szólt Isten: „Teremjen a föld zöldellő növényeket, amelyek termést hoznak, és fákat, amelyek magot rejtő gyümölcsöt teremnek a földön.” Úgy is lett. 12A föld zöldellő növényeket termett, amelyek termést hoznak fajuk szerint, és fákat, amelyek gyümölcsöt érlelnek, amelyben magvak vannak, a fajtának megfelelően. Isten látta, hogy ez jó. 13Este lett és reggel: a harmadik nap. 14Akkor megint szólt Isten: „**Legyenek világító testek az égbolton, s válasszák el**

a nappalt az éjszakától. 15Ezek határozzák meg az ünnepeket, a napokat és az éveket. Fényeskedjenek az égbolton, s világítsák meg a földet.” Úgy is lett. 16Isten megteremtette a két nagy világítót. A nagyobbik világítót, hogy uralkodjék a nappalon és a kisebbik világítót, hogy uralkodjék az éjszakán, s hozzá még a csillagokat is. 17Isten az égboltra helyezte őket, hogy világítsanak a földnek, uralkodjanak a nappal és az éjszaka fölött, 18s válasszák el a világosságot meg a sötétséget. 19Isten látta, hogy ez jó. Este lett és reggel: a negyedik nap. 20Isten szólt: „A vizek teljenek meg élőlények sokaságával, az égen, a föld felett pedig röpködjenek madarak.” Úgy is történt. 21Isten megteremtette fajtájuk szerint a nagy tengeri állatokat és mind az élőlényeket, amelyek mozognak vagy a vízben úszkálnak. És a röpködő madarakat is, ugyancsak fajtájuk szerint. Isten látta, hogy ez jó. 22Isten megáldotta őket és így szólt: **„Legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsétek be a tengerek vizét, s a madarak is szaporodjanak a földön.”** 23Este lett és reggel: az ötödik nap. 24Aztán szólt Isten: „Hozzon elő a föld élőlényeket fajuk szerint: háziállatokat, csúszómászókat és mezei vadakat fajuk szerint.” Úgy is történt. 25Isten megteremtette a mezei vadakat fajuk szerint, a háziállatokat fajuk szerint és az összes csúszómászót a földkerekségen, fajonként. Isten látta, hogy ez jó. 26Isten újra szólt: „Teremtsünk embert képmásunkra, magunkhoz hasonlóvá. Ők uralkodjanak a tenger halai, az ég madarai, a háziállatok, a mezei vadak és az összes csúszómászó fölött, amely a földön mozog.” 27Isten megteremtette az embert, saját képmására, az Isten képmására teremtette őt, férfinak és nőnek teremtette őket. 28Isten megáldotta őket, Isten szólt hozzájuk: **„Legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsétek be a földet és vonjátok uralmatok alá. Uralkodjatok a tenger halai, az ég madarai és minden állat fölött, amely a földön mozog.”** 29Aztán ezt mondta Isten: **„Nézzétek, nektek adok minden növényt az egész földön, amely magot terem és minden fát, amely magot rejtő gyümölcsöt érlel, hogy táplálékotok legyen.** 30A mező vadjainak, az ég madarainak s mindennek, ami a földön mozog és lélegzik, minden zöld növényt táplálékul adok.” Úgy is történt. 31Isten látta, hogy nagyon jó mindaz, amit alkotott. Este lett és reggel: a hatodik nap.